

מיזם התעסוקה של ג'וינט-ישראל

להגברת ההשתתפות של אנשים עם מוגבלות בכוח העבודה

אלי בנטאטה

תקציר

המאמר מצביע על חסמי הנגישות המרכזיים בדרכם של אנשים עם מוגבלות לקחת חלק פעיל, יוצר ומתגמל בשוק העבודה. הוא פורש את חזונו של מיזם תב"ת (תנופה בתעסוקה) של ג'וינט-ישראל בתחום זה ומתאר בקצרה את התכניות הנכללות בו – הקיימות והמתוכננות.

מהם החסמים העיקריים של אנשים עם מוגבלות בעולם התעסוקה?

מטבע הדברים אנו משייכים אנשים לקבוצות שיוך. השיוך נעשה בדרך-כלל על בסיס מכנה משותף אחד. בעולם התעסוקה אנו משייכים

אנשים לקבוצות לפי החסם העיקרי שלהם בשילובם בעולם העבודה. אחת הקבוצות שנתקלת במחסומים בדרכה אל עולם זה היא זו של אנשים עם מוגבלות. לאנשים אלה מוצמדת אמנם כותרת משותפת אך קשה להבין מה הקשר בין בעל מוגבלות בראייה לאדם היושב על כסא גלגלים, בקונטקסט של תעסוקה.

בניסיון לבחון חיבור מוזר זה לכאורה, ניתן להבין כי הבעיה היא מהצד השני והשלישי של המתרחש: הצד השני הוא המעסיקים שזקוקים לכוח עבודה. מבחינתם, תהליך קליטת עובד מהווה הימור לא קטן (גם אם עבר תהליך מיון קפדני) לגבי היכולת של אותו אדם לעמוד בציפיות ובדרישות התפקיד.

אלי בנטאטה, ראש תחום נכויות וצעירים, תב"ת – תנופה בתעסוקה, ג'וינט-ישראל

אי־ודאות נוספת לגבי דברים בסיסיים, שעד עתה המעסיק כלל לא היה צריך לקחת בחשבון (כגון מגבלות פיזיות), דורשת ממנו מאמץ נוסף שלא כל אחד מוכן לקחת.

הצד השלישי הוא המגזר הציבורי. תחום אנשים עם מוגבלות מקבל התייחסות ממשרדים רבים במדינת ישראל: משרד התמ"ת, משרד הבריאות, משרד הרווחה, משרד המשפטים וביטוח לאומי. מצד אחד ניתן לראות כי נושא בעלי המוגבלויות הינו נושא שהמחוקק נתן את דעתו עליו, מצד שני קיימת בעיה של תכלול כל הפעילויות הקיימות. חוק לרון מהווה תפנית חשובה ביותר המשחררת חסם מרכזי שהיה קיים בהעסקת אנשים עם מוגבלויות. עם זאת נדרש לעשות מאמץ לא קטן כדי לגרום לכך שאנשים עם מוגבלות יכירו את החוק ויאמינו בתרומתו ליציאתם לעולם העבודה.

מלבד זאת ישנם בהחלט חסמים הנוגעים לאנשים עם מוגבלות עצמם. חסמים אלו אינם נוגעים לכלל האוכלוסייה של אנשים עם מוגבלות, אלא לתת־קבוצות בתוכה.

יש לעשות אבחנה בין הלקות – הפיזית/חושית/שכלית – לבין המוגבלות התעסוקתית. יש מקרים רבים בהם אותה מוגבלות בריאותית אינה באה לידי ביטוי באופן דומה בסוגי תעסוקה שונים.

תב"ת - מיזם התעסוקה של ג'וינט-ישראל

תב"ת – בדרך לעבודה, הינה חברה לתועלת הציבור אשר הוקמה ע"י ג'וינט-ישראל וממשלת ישראל. החזון של תב"ת, שגובש ע"י השותפים להקמה, הוא לשאוף ולפעול לקראת מצב שבו אוכלוסיות מוחלשות משולבות בעבודה, מתפרנסות בכבוד, עצמאיות, נהנות מאפשרויות קידום מקצועי, עם ביטחון ביכולתן להתמודד בשוק התעסוקה ויוצאות ממעגל העוני. היעד הוא פיתוח תכניות ושירותים שייצרו הזדמנויות להגברת המסוגלות התעסוקתית ויובילו לשילוב ולקידום בעבודה לאלה שאינם משתתפים בשוק העבודה ולאוכלוסיות בעלות צרכים מיוחדים. הפעילות כוללת פיתוח תוכניות אשר יוכיחו את עצמן כמקצועיות (השמה איכותית, התמדה וקידום) וכלכליות (עלות תועלת) ושילובן במשרדי הממשלה האמונים תוך הפיכתם לשירותים כלל ארציים.

במסגרת התכנון האסטרטגי התברר מספרם הרב של אנשים שנמצאים מחוץ למעגל העבודה –

כ־750,000 אנשים אינם רשומים כדורשי עבודה. את מרבית האנשים המשתייכים לקבוצה זו ניתן למצוא בקרב חמש אוכלוסיות:

צעירים מודרים – בגילאים 22–34, שאינם לומדים. **עולים** – בעיקר מארצות המוצא אתיופיה, קווקז ובוכרה, אך גם מארצות נוספות, שידוע כי שיעורי האבטלה בקרבם גבוהים ולהם חסמים תרבותיים ואחרים המונעים שילובם בעבודה. **המגזר הערבי** – כולל בדואים ודרוזים, בדגש מיוחד על תעסוקת נשים.

חרדים – נשים וגברים המחפשים אפשרויות מקצועיות על מנת להתפרנס בכבוד, תוך שמירה על אורח החיים החרדי.

אנשים עם מוגבלות – שניתן לשלבם במסגרות תעסוקה שונות, החל ממסגרות ייחודיות וכלה בשילובם בשוק הפתוח.

מיזם התעסוקה תב"ת מתמקד אמנם באוכלוסיות, אך יש בו גם תוכניות בנושאים רוחביים, כגון שימוש ביזמות עסקית לשם יצירת מקומות עבודה, הן עבור היזמים עצמם והן כדי לאפשר העסקה של עובדים שכירים. בנוסף, המיזם כולל גם תוכניות תשתית, המגייסות רשויות מקומיות לקידום מצב התעסוקה ברמה היישובית וכן מרכזי תעסוקה קהילתיים למגזר הכפרי.

מיזם התעסוקה מדגיש את החשיבות של שילוב בעבודה תחילה, ולא הכשרה שאין לצידה שילוב זה. יחד עם זאת, המיזם נועד לא רק לשלב בעבודה אוכלוסיות שאינן משתתפות בכוח העבודה, אלא גם להוציא אוכלוסיות אלו ממעגל העוני. על כן, האסטרטגיה של תב"ת היא לדאוג שתתרחש מוביליות חברתית, שתאפשר שילובן של האוכלוסיות שנקלטו בעבודה בזרם המרכזי בחברה. מכאן, שיש צורך בליווי פעיל של האוכלוסיות וכן במעקב כדי לוודא ששינוי זה אכן מתרחש והעובדים החדשים לא יישארו בשולי החברה ובמעגל המצוקה והעוני.

רקע כללי על תעסוקה של אנשים עם מוגבלות

לפי נתוני המוסד לביטוח לאומי (משנת 2007) מספר האנשים המקבלים קצבת נכות כללית (מדרגת נכות רפואית של 40% ומעלה) עומד על כ־172,000 אנשים. רוב מקבלי קצבת נכות כללית – מעל 80% – אינם נמצאים במסגרת תעסוקתית, לא בשוק הפתוח ולא במסגרות תעסוקה ייחודיות לנכים.

הבעיות המרכזיות הקיימות במערכת התעסוקתית-שיקומית שתב"ת מעוניינת להתמקד בה:

- עבודה במסגרות מוגנות ברמה נמוכה: מרבית העבודות שבהן עוסקים החניכים במסגרות מוגנות הן עבודות פשוטות בתחום ההרכבה והאריזות.
- אין מעבר בין השלבים שברצף התעסוקתי: העיקרון בדבר רצף שירותי תעסוקה מניח קיום של מסגרות שונות הכלולות ברצף והתקדמות על-פני הרצף על-ידי רכישת מיומנויות עבודה של האדם המוגבל. סוגי התעסוקה הכלולים ברצף קיימים היום במידה זו או אחרת, אך המעבר וההתקדמות ברצף אינם מפותחים. כלומר, אין מעברים בין עבודה מוגנת לנתמכת ובין עבודה נתמכת לשילוב מלא בשוק הפתוח עם מעמד של עובד רגיל. כמו כן, נדיר המעבר מעבודה נתמכת לעבודה כעובד רגיל בשוק הפתוח.
- היעדר תוכניות המקדמות יזמות ופתיחה של עסקים קטנים על-ידי אנשים עם מוגבלות: הניסיון בארצות אחרות מצביע על הצלחה של תוכניות המעודדות נכים לפתוח עסקים קטנים. העזרה שאנשים עם מוגבלות זקוקים לה בעניין זה היא ייחודית ודורשת התייחסות מיוחדת.
- לא קיימת תכנית כוללת וממוסדת להכנה ליציאה לעבודה במערכת החינוך: על אף הרחבת חוק החינוך המיוחד עד גיל 21 לא נקבעו מנגנונים ומשאבים לתוכניות מעבר מבית הספר לעולם העבודה.

תוכניות פועלות

רש"ת לאנשים עם פיגור שכלי: יצירת רצף שירותים תעסוקתיים לאנשים עם פיגור שכלי הנמצאים בתהליכי שיקום במע"ש (מרכז עבודה שיקומי) או בקהילה. הרצף כולל מסגרות מוגנות, עבודה נתמכת והשמה מלאה בשוק העבודה הרגיל.

המטרה העיקרית של התוכנית היא ליצור נידות של משתתפי התכנית לעבודה בשוק החופשי, בהתאם ליכולות התעסוקתיות שלהם, ובכך ליצור עבורם פתרונות הולמים ועידוד בעלי היכולות להשתלב בשוק הפתוח. אחד הרכיבים החיוניים בתכנית הוא יצירת מנגנון מקשר בין השלבים השונים של הרצף שיאפשר לחניכי המע"ש מעבר

ביניהם. התוכנית שואפת להשלים את החוליות החסרות היום במסגרות התעסוקה, לפתח מודלים של עבודה נתמכת והשמה מלאה בעולם העבודה הרגיל. הפעלת התוכנית תבטיח הטמעת התפיסה של מודל רש"ת והחלתה על המערכת המפעילה את השירותים השיקומיים-תעסוקתיים במע"ש.

הגופים השותפים לתוכנית הם משרד הרווחה, האגף לטיפול באדם המפגר, קרן שלם, גורמים מפעילים (מעשי"ם), רשויות מקומיות.

מעול אנושי להון אנושי: השמה מקצועית, באמצעות הכשרה מקצועית בתיאום עם מעסיקים במודל פנים-מפעלי או במרכזי הכשרה. בבסיס התוכנית איתור מעסיקים הזקוקים לידיים עובדות בתחומים מגוונים.

התוכנית החלה לפעול במרץ 2006, במטרה לאתר מעסיקים הזקוקים לידיים עובדות בתחומים שונים והנגשת הכשרות מקצועיות בתחומים אלה. התוכנית כוללת קורס מקצועי שנבנה ביחד עם המעסיקים הפוטנציאליים המשלב לימודים תיאורטיים מונגשים ברמה גבוהה לצד התנסות מעשית במקום עבודה כבר בשלבים הראשונים של הקורס. לאחר הקורס והעמידה במבחני הסיום, מלווה התוכנית את המשתתפים להשמה במקומות עבודה בשוק הפתוח במקצוע הנרכש.

עיקר התמחותה וייחודה של התוכנית הוא בפיתוח ההנגשות הנדרשות כדי לאפשר לאנשים עם נכות לעבור בהצלחה את ההכשרות בתוך מרכזי ההכשרה הנורמטיביים הקיימים או במקומות עבודה ולהשתלב בשוק העבודה. האגף להכשרה

התוכנית נמצאת היום בנקודת מפנה ובעיצומו של תהליך לביסוס המודל המקצועי עד להטמעתו. מעורבותה של תב"ת הייתה נחוצה בשל ההתמודדויות המורכבות בראשית הדרך והיא נחוצה היום עד לשלב בו המודל יושלם ויוכל להיכנס לתהליך הטמעה.

תוכניות שצפויות להתחיל בשנה הקרובה

הנגשת תשתיות במודל רב-נכתי יישובי:

פיתוח מודל המתכלל את תחום תעסוקת הנכים בראייה יישובית תוך שימוש בתשתית ובפעילות קיימות של תב"ת ושל גופים נוספים, זיהוי חסמים ומתן פתרונות תוך שימת דגש על reaching out אל האוכלוסייה לשם קידום השירותים הקיימים והנגשת המידע.

כיום קיימת ביישובים רבים תשתית בתחום התעסוקה אך היא אינה מוגשת באופן מיוחד לאוכלוסיית הנכים על חסמיה השונים. תוכנית זו באה לבחון את האפשרות ליצירת שיתוף פעולה, תוך יצירת תשתית עבודה ברמה היישובית, במטרה לשלב בתעסוקה את אוכלוסיית הנכים בתשתית נורמטיבית קיימת. התוכנית הינה בשלבי פיתוח ראשוניים ובבסיסה שימוש בקיים, תיכנון שירותי התעסוקה הקיימים, הנגשת ידע ושירותים לאוכלוסייה והכל תוך התייחסות ליישום התיקון לחוק לרון.

התוכנית פועלת בשני מישורים מקבילים:

- הנגשת השירותים הנורמטיביים הקיימים בתחום התעסוקה והקהילה ביישוב לאוכלוסיית הנכים.
- Case Manger – רכז אשר יעסוק בתיאום בין הגופים השונים הפועלים בעיר בתחום תעסוקת נכים וליווי ומעקב לנכים שיפנו לתוכנית.
- המרכיבים העיקריים של התוכנית:
- סדנאות – סדנאות הכנה לעולם העבודה.
- יזמות עסקית – מימון מסלול הכשרה ליזמות במט"י המקומי (מרכזי טיפוח יזמות).
- קבוצת עמיתים – הקבוצה בליווי הרכז תדון בסוגיות סביב שילוב בעבודה ותכלול התייעצויות, העלאת סוגיות ומרצים אורחים.
- עבודה מול מעסיקים – שילוב של נכים במקומות עבודה.
- שילוב בתוכניות תב"ת אחרות – אנשים שיימצאו מתאימים יופנו לתוכניות תב"ת קיימות.

מקצועית נמצא בשלבים הראשוניים בתהליך הנגשת ההכשרות המקצועיות. בימים אלה אנו פועלים יחד במטרה להוביל תהליך מוסדר כדי לשלב את תחום הנכויות בפעילות של האגף. אגף השיקום של המוסד לביטוח לאומי מפנה מהלשכות השונות אנשים מתאימים שמתעניינים בתחומי ההכשרה ומלווה אותם כחלק מתהליך השיקום.

אוכלוסיית היעד היא של אנשים עם נכות זכאי סל שיקום המעוניינים לרכוש מקצוע ככלי להשתלבותם התעסוקתית בשוק הפתוח.

השותפים לתוכנית הם משרד הבריאות, חברת אשנב, האגף להכשרה מקצועית במשרד התמ"ת, אגף השיקום במוסד לביטוח לאומי, המטה לשילוב אנשים עם מוגבלות בתמ"ת.

ההצלחות עד כה כוללות: זיהוי שדות תעסוקתיים בהם יכולים אנשים בעלי נכות להתמקצע ולהשתלב בעבודה; עבודה מול מעסיקים ומרכזי הכשרה שלמדו להנגיש את תכני הלימוד ומצאו אינטרס בפיתוח משותף של המודל; בניית אופק תעסוקתי עבור אנשים בעלי נכות באמצעות רכישת מקצוע נדרש.

צרכנים כנותני שירות: הפרויקט החל את פעילותו במאי 2006, במטרה לקדם את העסקתם של נפגעי נפש כאנשי צוות מקצועיים במערך השיקום של משרד הבריאות במסגרות שיקום קהילתיות. במסגרת בית הספר לשיקום של משרד הבריאות מתקיים קורס מקצועי המכשיר מתמודדים לעבודה כנותני שירות והתוכנית נותנת מענה לצורך במרכיבים של ליווי להשמה וליווי במהלך העבודה, הן של הצרכנים והן של המעסיקים. אוכלוסיית היעד היא מתמודדים של בריאות הנפש זכאי סל שיקום. שותפים לתוכנית משרד הבריאות וחברת דרך הלב.

עד כה נתנה התוכנית שירות ל-70 צרכנים כנותני שירות המשולבים במסגרות שונות כגון חונכים, סומכים, מדריכים בהוסטלים או בתעסוקה מוגנת. במהלך פעילותה עוררה התוכנית התעניינות רבה בקרב צרכנים ואנשי מקצוע ומספר הפניות להשתתפות בקורסים וקבלת ליווי בהשמה גדל. אי פתיחתם של קורסי הכשרה במסגרת בית הספר לשיקום של משרד הבריאות לאורך תקופה ממושכת, הקשה על הפנייתם של מועמדים לתוכנית. כמענה לבעיה זו, החלה התוכנית לקלוט וללוות גם צרכנים שמעוניינים לעבוד בתחום ללא קורס, תוך מתן הכשרה מקומית וליווי צמוד.

מטרת התוכנית היא הנגשת השירותים לאנשים עם מוגבלות בתחום התעסוקה במטרה לסייע להם להשתלב בשוק העבודה הנורמטיבי.

- הקמת מאגר נתונים אזורי על-ידי איתור אקטיבי של אוכלוסייה של מקבלי קצבאות נכות אשר אינם מנצלים את זכאותם לשירותי תעסוקה (על-ידי משרד הרווחה או המוסד לביטוח לאומי או משרד הבריאות).
- שילוב הנכים במערכות הקיימות באמצעות הנגשת תשתיות ושירותים נורמטיביים בתחום התעסוקה, השכלה וקהילה הפועלים בישוב, לאוכלוסיית הנכים.
- ליווי אקטיבי של הנכים הפונים למרכזים בשלבים השונים תוך זיהוי מוקדי כשל במערכת וניסיון להתמודד איתם.
- אוכלוסיית היעד של התוכנית היא כל אדם המקבל או זכאי לקצבת נכות המעוניין בשילוב בתעסוקה. אל התוכנית יוכלו לגשת אנשים עם כל סוגי הנכויות (חושי, פיזי, נפשי, קוגניטיבי) אשר מעוניינים להשתלב בתעסוקה בשוק הפתוח.

שותפים לתוכנית:

- תשתיות יישוביות קיימות העוסקות בתעסוקה: רשות מקדמת תעסוקה וקהילה, מעברים ומרכזי צעירים.
 - נציגי כל הגופים הפועלים בעיר בתחום תעסוקת נכים כולל אגף השיקום של המוסד לביטוח לאומי, אגף הרווחה היישובי והמחוזי, רכזי השיקום של המוסד לביטוח לאומי, נציבות שיווין במשרד המשפטים, משרד הבריאות, המטה לשילוב אנשים עם מוגבלות של התמ"ת וגופים מפעילים.
 - נציגי קהילה תומכת ו/או קהילה נגישה.
- האזור הגיאוגרפי בו תתבצע התוכנית:**
- התוכנית תתבצע בשבעה מוקדי פעילות (רשות מקומית או מועצה אזורית) בהם קיימת תשתית בתחום התעסוקה. ייבחרו רשויות מקומיות בהן נוצר שיתוף פעולה מקומי ומתוך בחירה ונכונות של נציגי הגופים השותפים לעבוד יחד כאשר יוקם צוות היגוי עם נציגות בין מקצועית לכתיבת יעדים ויישומם בהובלת רכז התוכנית.

שדרוג הניהול במפעלים מוגנים

מטרת התוכנית היא להקנות כלים ניהוליים למנהלי מפעלים מוגנים בראייה כלכלית-עסקית במטרה לאפשר לעובדים לבצע עבודות מורכבות

יותר הדורשות מיומנויות מותאמות ליכולות שלהם ולהעלות את ההכנסה שלהם. שיפור יכולות הניהול של הצוות ישפיע באמצעות הקמת קווי ייצור, הפעלת קווי ייצור במפעלים אחרים ויצירת יתרון להוצאת עובדים לעבודות מחוץ למפעל המוגן. להשגת מטרה זו, מעמידה התוכנית לרשות המפעל יעוץ מקצועי הניתן ע"י מומחים בעלי ניסיון רב, אשר ייבחרו למטרה זו מהסקטור הפרטי.

התוכנית תתחיל בפיילוט שיכלול 7 מפעלים מוגנים העוסקים בנכויות שונות. המדובר במפעלים שהם מועסקים לפחות 50 עובדים במקומות שונים בארץ וממגזרים שונים. תהליך הליווי יתקיים באמצעות היועצים העסקיים שיגיעו למפעל וינחו את הצוות תוך אבחון משותף וזיהוי כוחות ונקודות חולשה ובניית תוכנית עבודה לשינוי. אוכלוסיית היעד של התוכנית היא מנהלי מפעלים מוגנים שהתמקצעות עבודתם תשפיע על עובדי המפעלים המוגנים ושכרם.

מרכיבי התוכנית הם:

- בחירת מפעלים שייכנסו לתהליך ע"י ועדת היגוי אשר תכלול את כל השותפים לפי קריטריונים שייקבעו מראש.
- בחירת קבוצת יועצים מדיסציפלינות שונות אשר יהוו צוות מלווה לכל מפעל.
- סדנה ליועצים, במטרה להכשירם לתחום הנכויות וכן לתוכנית הספציפית.
- כניסת יועצים למפעלים. משימה ראשונה ליועץ תהיה כתיבת תוכנית עסקית לכל מפעל אשר תהווה את תוכנית העבודה של המפעל, כולל יעדים לקידום תעסוקתי של העובדים המשתקמים (הערכת הזמן – כחודשיים).
- מפעלים אשר תיבנה להם תוכנית עסקית ויהיו מעוניינים להתקדם לשלב הביצוע יחלו בתהליך שדרוג הניהול לצוותי הניהול על-ידי הכשרה וביצוע התוכנית העסקית במשך כחצי שנה. המנהלים יידרשו ליישם שיטות עבודה חדשות, על-פי התוכנית.
- לאורך כל התקופה יתקיים פורום יועצים לחשיבה ולפתרון דילמות.
- לאחר סיום יישום התוכנית העסקית ימשיך צוות המפעל לקבל ליווי מקצועי על-ידי חונך למשך כ-16 חודשים נוספים על-פי הגודל והצורך.
- את התוכנית ילווה מחקר הערכה וכתיבת מסקנות ותהליכים שישמשו בהמשך מפעלים מוגנים נוספים.

עבודת נכים במוקדי שירות טלפוני

מטרות התוכנית הן: ללמוד על הכלים והמרכיבים שצריך מוקד טלפוני עסקי על מנת להנגיש את עבודתו ולהתאימו באופן שיאפשר את העסקתם של נכים; לבחון את הכדאיות של העסקת אנשים עם מוגבלות במוקדים טלפונים; כתיבת אוגדן במטרה להקל על המוקדים אשר יהיו מעוניינים לשלבם.

בשניים עד שלושה מוקדים טלפוניים תתבצע בחינה של תהליך ההנגשה וההתאמה שיש לעשות על מנת להתאים את העבודה במוקדי שירות טלפוני לאוכלוסיית הנכים.

מרכיבי התוכנית הם:

- הנגשה והתאמה לאוכלוסיית הנכים של תהליכי המיון לעבודה וקורסי ההכשרה הקיימים בחברה.
 - הנגשת הידע בתחום הנכים לחברה המשלבת, באמצעות עובד מתחום השילוב התעסוקתי של נכים.
 - תיעוד הידע הנרכש ובניית מודל עבודה כולל, שיופץ בהמשך לחברות נוספות.
 - הנגשות ייחודיות חד-פעמיות כגון חנייה, נסיעות ואביזרים שאינם נגישים.
- הניסיון שיצטבר בתוכנית יגובש לאוגדן שירכז את כל הידע בנושא הנגשת מוקד טלפוני לשילוב נכים. באמצעות אוגדן זה יוכלו חברות נוספות להעסיק נכים בהצלחה במוקדים טלפוניים.
- אוכלוסיית היעד המיועדת לתוכנית היא אנשים עם מוגבלות, אשר יעמדו בקריטריונים לעבודה הנדרשת. מכאן שאין מגבלה לסוג הנכות הבריאותית, אלא לנכות התעסוקתית. סוגי הנכות שאינם מתאימים לפרויקט כרגע הם אנשים שלא יכולים להתבטא ברהיטות ואנשים חירשים לגמרי, בנוסף העבודה אינה מתאימה לאנשים ללא כל שרידי ראייה. אנשים חרשים יכולים להשתלב בפרויקט שיאפשר מענה דרך האינטרנט ולא הטלפון.

לסיכום

התוכנית שנפרשו כאן, הקיימות והמתוכננות, מכוונות להשיג את היעדים שהוצבו ע"י טיפול במחסומים המכשילים את השתתפותם של אנשים בכוח העבודה, שסומנו בראשית הדברים: התגברות על רתיעה ועל קשיים של מעסיקים; אינטגרציה ותיאום של פעילות הגורמים העוסקים בעבודה של אנשים עם מוגבלות – ברמה הממלכתית וברמת הישוב; התייחסות לקשיים של האנשים עם מוגבלות עצמם – בהכשרות לקראת תעסוקה ובליווי תוך כדי עבודה.

